

ИТАЛО КАЛВИНО
ДИАЛОГ МЕЖДУ ДВАМА
ПИСАТЕЛИ В КРИЗА

Превод от английски: Никола Захариев, 1990

chitanka.info

*Из доклад, прочетен през март и април
1961 г. в различни градове на Швейцария,
Швеция, Норвегия и Дания.*

Преди няколко дни се срещнах с един колега писател. Рече ми:
— Изпаднал съм в криза.

— А, и ти ли? — отвърнах му. — Радвам се.

Виждаме се рядко с този приятел, има-няма един път в годината, но си пишем от време на време. И винаги — когато разговаряме и когато си пишем — все сме на различни мнения. Той твърди, че литературата в нашия век е напълно обърквана, че е интелегентска, суха и изопачена в основата си от преднамерена полемичност; трябва — казва — да се върнем към сантименталността и близостта на великите писатели от деветнайсети век до живота. Аз му възразявам, че съвременният живот трябва да се изобразява в неговата грубост, бесен ритъм, механичност и нехуманност. Само така ще открием истинските корени на днешния човек.

В дискусиите си и двамата заставаме на крайни позиции: аз се настървявам, хем да го ядосам, хем защото вярвам донякъде в това, което казвам, а той се ядосва още повече преди всичко защото вярва в онова, което казва, но също и за да ме поразсърди.

Та казвах, че когато се срещнахме преди няколко дни, той ми рече: „Изпаднал съм в криза“, а аз му отвърнах: „А, добре, значи и ти!“, и то не защото съм толкова жесток, че да се радвам на чуждото страдание, а защото за писателя състоянието на криза — когато отношението със света, върху което той е изградил творчеството си, се окаже неподходящо и е нужно да се открие друго отношение, друг начин за преценка на хората, на реалността, на логиката в човешките съдби — е единственото състояние, което носи плодове, позволява ти да се докоснеш до нещо истинско, дава ти възможност да напишеш тъкмо онова, от което хората имат нужда, макар те да не съзнават, че именно то им е нужно.

— Когато пишем, ние насилваме живота чрез морализъм или свръхинтелектуалност, което е едно и също — казваше моят приятел.

— Всички, включително и аз, принуждаваме нашите герои да се държат абсурдно.

Това звучеше странно в устата на моя събеседник, който обратно, е известен с изключително опростен стил, със скромни, делнични и естествени чувства, вложени в образите на героите.

— Абсурдно, казваш. Аз пък мисля, че точно това трябваше да правим — отговарям му. — Да представяме живота на нашето време, ще рече да доведем до крайност онова, което е скрито в него, да напипаме всичките му драматични възли, пък ако ще да стигнем и до трагедията.

Приятелят ми ме погледна накриво и аз знаех какво си мисли: че никога не съм бил склонен да вникна в трагичната страна на живота и че моето призвание е по-скоро гротескната, дори комична деформация на действителността.

Но не го изрече, а продължи да защитава позицията си.

— До трагедията стигаме сами чрез тотално сливане с живота, с човешката действителност, сливане безрезервно, радостно, отърсено от нашите интелектуални полемики. Няма трагедия без чувство за щастие. Наистина трагични ще бъдем само ако успеем да изразим радостта на човечеството от това, че живее.

Тази възхвала на радостта от живота бе произнесена от моя събеседник с обичайния му сериозен тон. Той е мрачен и меланхоличен човек, който никога не се усмихва.

— Но животът е ужасен! — протестирах аз, избухвайки в смях.

Огледахме се. Бяхме си определили среща на необичайно и за двама ни място: едно от кафенетата на улица Венето в Рим, известна с международната „долче вита“ улица, от която лъха глупост и скука, място, където се заплитат шумните светски скандали и където всичко изглежда безвкусно и далеч от всякакъв смисъл като невинно гробовно сияние, град на мъртъвци с илюзорно весели цветове. Говорехме за трагедията и за щастиято, а наоколо ни се разиграваше този сценарий на фалшива радост от живота, фалшива възбуда, фалшиво богатство; реката от коли, сковани в поредното задръстване на движението, подлудяваше с натиснати съединители и бесен концерт от клаксони; най-красивите жени на света отиваха към безумни, глупави любовни авантюри, витрините излагаха на показ безполезно съвършени стоки. Под нас се разтваряше бездънна пропаст. Седях там през оня римски

следобед заедно с този писател, който се казва Карло Касола^[1], автор на „Фаусто и Ана“ и на „Момичето на Бубе“, с писателя, който сред тази наша Италия, пръскаща се от еуфория и модерност, продължава да пише постни и тръпчиви, лъхаци на едва доловима меланхолия провинциални истории.

— Нашето време... Истински ще успее да изрази нашето време онзи, който съумее да му обърне гръб в търсене на дълбокото, не на привидното, на онова, което остава, не на мимолетното... — говореше Касола.

— Но все пак трябва да изживееш това наше време, да се потопиш в него, да го изстрадаш... — отвърщах му аз.

— Не, трябва да го отхвърлиш, да не възприемаш неговата логика, да не четеш даже вестници — продължаваше Касола.

Аз: Литературата на утрешния ден ще бъде тази, която ще родим ние, постоянно разсеяните, тревожните гълтачи на печатна хартия, изнервените от задръстванията на уличното движение...

А Касола: Всички писатели, у които откриваме истинския образ на тяхното съвремие, са били извън модата...

Така продължаваме да спорим, бавно, но упорито — аз, за да разсърдя Касола, но и защото вярвам донякъде в онова, което казвам, а Касола, защото вярва в онова, което казва, а също и за да ме поразсърди. След това се разделяме. Той се завръща в малкото тосканско градче, където е учител, към своя спокоен, самотен и унесен живот, да чете и препрочита своите класици; а аз се завръщам в голямото северноиталианско издателство, където работата ми е да гълтам морето от хартия, която се печата по света често напълно излишно, връщам се към живота си във вечно движение, с изпънати от производствената дейност нерви, без миг за почивка, за съсредоточаване. Той, за да постигне вечни истини, почва отново да тъче разкази за дългите домашни следобеди на селските девойки, а аз, за да изразя ритъма на съвременния живот, не намирам нищо по-добро от това да разказвам за битки и дуели на паладините на Карл Велики.

Кой от двамата ни е извън действителността? Или и двамата? Или нито единият, нито другият? Италия е страна на противоречията, страна с много лица, притежаваща всичко необходимо, за да стане мястото, където може да се роди романът на утрешния ден, но онова, което можем да кажем за него днес, е само следното: романът на

утрешния ден ще бъде тъкмо онзи, който днес сме най-малко в състояние да предскажем. Днешна Италия е отчасти изключително съвременна, индустриализирана страна с високо равнище на благосъстояние и отчасти страна старомодна, застинала, изключително бедна. Какво по-добро положение от това, за да можеш да си съставиш пълна представа за света? Имаме си подръка едновременно и Детройт, и Калкута, всичко се е смесило — север, и юг, модерна техника и изостанали райони. Тук съжителстват и най-различни идеологии, заразяват се взаимно, увиват се едни в други като лиани. Може би никога не е имало по-благоприятно положение за синтез за романиста, който би пожелал да пресъздаде терзанията на нашия век в цялата им комплексност. И ето че тъкмо сега, тъкмо тук въпросът е: има ли още нужда да се пишат романи?

Да ни разказват случки от живота на нашето общество, да следят промяната на обичаите и да поставят социалните проблеми, ни стигат киното, журналистиката, социологическата есеистика и те все по-добре се справят.

Киното вече се научи да разказва добре — улавя същественото в социалните отношения, описва средата, поставя и решава проблеми на поведението, чувствата и морала. Наистина трябва да кажем, че очебийната на пръв поглед истина, която киното проектира с такава леснина върху лица и среда, е илюзорна, че под кинопрожекторите всяка истина бързо се превръща в маниер, в риторика, в лъжа. И ако киното стеснява много полето на романа, то не е защото е равностойно на него в нещо, а защото там, където мине киното, трева не никне. Мнозина писатели все още устояват да пишат романи в конкуренция с киното, но поетичните им постижения са минимални. Среда, персонажи и ситуации, които киното си е присвоило, не могат повече да бъдат докосвани от литературата: те сякаш са проядени от термити — пипнеш ги, и стават на прах.

Всекидневният и седмичният печат следи и регистрира стъпка по стъпка явленията в бита и нравите, като освобождава литературата от задачата да изобразява в детайли своето време, което именно бе нейно бreme и слава през деветнадесетия век. Но какво всъщност ни дава това наше нервно и безспирно прелистване на още миришещи на мастило вестници? Информира ни за неща без значение. И ако все пак има още много романисти, които се впускат в конкуренция с тази

интерпретация на актуалното, надявайки се да постигнат нещо по-дълбоко, които търсят да отбележат в романите си промяната в бита, модата и разговорите, живота във висшите класи, виждаме, че те не отиват по-далеч от мимолетната журналистическа хроника, от почти магнетофонното регистриране на начините на изказ, не успяват да надхвърлят рамките на едно съмнително морализаторство, прекалено съучастническо на самия този свят, който претендират, че бичуват и оправят.

В световната литература не липсват блестящи примери на светски и клюкарски романи, превърнали се във висша поезия и то именно в нашия век, във века, в който живеем: но днес вече изглежда, че и на тази почва трева не може да никне.

Преброени са дните и на „изобличителния роман“, третираш социални проблеми. Политиката и икономиката днес имат нужда от документални анкети, от анализи, основани на цифри и данни, а не от сантиментални, затрогващи сърцата реакции. Претенцията на писателя да се справя с литературна приблизителност с проблеми, които изискват друг тип познания и проучване, все повече прилича на лекомислено увлечение. Трябва обаче да отбележим, че и тези пътища за научно познание на социалната действителност сами по себе си са доста ограничени и разочароващи. Социологията или се ограничава да натрупа планини от данни, които не се поддават на обобщение, т.е. да възпроизведе на книга човешката магма, след което на празно се мъчи да я разчете, или когато предлага синтезиращи определения, процедира не по-малко произволно, отколкото това може да направи литературата, като изключва всичко, което не служи за потвърждаване на собствената ѝ теза. Но неотложността на социалните проблеми в света продължава да налага намесата и ръководството от страна на културата. Това ни кара да придадем на нашите страници отпечатък на практичност и непосредствена актуалност, написвайки набързо есе, анкета или памфлет, докато изграждането на един роман изглежда анахронична ангария, недържаща сметка за наложителността на историческите задачи и нуждата от икономия на енергия. Там, където е възможно, се развихря истинска социална страст, изразяваща се било в действия, било в написване на бележки или студии, свързани пряко с действието, с практиката. Защо да изоставяме, пишейки романи?

Но макар голяма част от темите, които изглеждаха основни за романа, сега да са присвоени от други инструменти на познание, то все пак нито един от тях не ни дава онова, което даваше литературата; романът обаче не никне на утъпкана вече почва. За да пусне корен, му е нужна девствена земя. Романът не може повече да претендира да ни запознава с устройството на света, а трябва и може да открие начина, хилядите, стотиците хиляди начина, по които се оформя нашето вчленяване в света, да изразява стъпка по стъпка новите екзистенциални ситуации.

Може би единствено в този смисъл можем да признаем вечността на поезията и на нейния частен случай — романа: поезията, като пръв естествен акт на онзи, който опознава себе си, оглеждайки се наоколо, удивен, че съществува.

[1] Карло Касола (1917–1987). — Б.р. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.